

Gud: Återkomsten är som bäst när den korrigerar utbredda men falska föreställningar om olika religioner som förekommer i Sverige. Inte minst när det gäller islam finns det ett akut behov av en bättre förståelse och insikt från allmänhetens sida för att motverka islamofobi och religiös polarisering. Att vårt land präglas av en religiös analfabetism håller jag med om och förhoppningsvis kan Halldorfs bok bidra till att sänka den något.

Martin Wessbrandt
FD, Lund

Karin Johannesson. *Thérèse och Martin: Karmel och reformationen i nytt ljus*. Skellefteå: Artos & Norma. 2018. 244 s.

Karin Johannesson, docent i religionsfilosofi vid Uppsala universitet, biskop electa i Uppsala stift och sedan många år ledamot av Svenska kyrkans läronämnd, beskriver i sin nya bok *Thérèse och Martin: Karmel och reformationen i nytt ljus* insiktsfullt och självkritiskt den inre sekularisering som också drabbat Svenska kyrkan. Att erkänna bekymret är första steget mot en lösning och en sådan föreslås i form av receptiv ekumenik. Det innebär att man söker hos andra kyrkotraditioner efter hjälp. Johannessons förslag, aktualiserat av Thérèses relikfärd i Norden nyss, är att lära av tre helgon och kyrkolärare från den katolska karmelitorden: Thérèse av Lisieux (1873–1897), Teresa av Ávila (1515–1582) och Johannes av Korset (1542–1591). De utgör dialogpartners till Luther över var sitt nyckelbegrepp. I varje avsnitt infogas insiktsfulla reflektioner över bergsbestigningar, lyckosamma och dödliga, då en andlig utvecklingsprocess ofta liknas vid en bergsbestigning.

Johannesson har tidigare tagit upp att inre sekularisering innebär en kollektiv glömska och språkförlust. Nu fokuseras ett annat karaktärsdrag: den uppgivenhet som får människor att tveka om det alls är lönt att kämpa för andlig växt. I luthersk tradition kan den drabba extra hårt. Luther lär

att människan aldrig själv kan göra något för att nå Gud. Det vore gärningsrättfärdighet, som han tog avstånd från. Om inte Gud av nåd skänker människan en tro, genom vilken hon blir rättfärdiggjord, kan hon inte ens säga ja till Gud av egen kraft. Gud ensam gör allt. Den lutherske kristne är en passiv mottagare och får ofta svårt att gestalta levd kristen tro.

Denna handlingsförklaring går ibland över i sin motsats. Man satsar på sitt andliga välmående och deltar i retreator och pilgrimsvandringar. Ibland blir det gärningsrättfärdighet, utan att djupet nås.

Här menar Johannesson att de tre karmeliterna kan bli livgivande dialogpartners för att hitta fruktbara fromhetsuttryck och en sund andlig träning som inte tippas över i gärningsrättfärdighet, men leder till en djupare gudsrelation. Bergsklättring kan ge höjdsjuka som slår ut omdömet så att vi faller, men klättrar vi klokt blir en fullbordad klättring något att kämpa för. Strapatserna får oss att växa och underlättar bön. Den nära Kristusrelation som då uppstår är det enda som kan bryta den inre sekulariseringen.

Efter ett avsnitt om berg följer tre om kyrkolärarna, där dialogen med Luther förs.

Thérèse av Lisieux: Nyckelbegreppet är nåd. Thérèse erkänner sig oförmögen att själv klättra uppåt. Jesu armar får vara hennes hiss. Vad Johannesson kallar Thérèses reformatoriska insikt, är att människan i tillit måste låta sig tömmas för att kunna ta emot mer av Guds nåd. Om Guds kärlek fyller oss, kan vi låna den att älska våra medmänniskor med, när vi inte förmår det av egen kraft. ”Thérèse kan hjälpa oss som står i en evangelisk-luthersk tradition att upptäcka mer av nådens handlingsutrymme”, menar författaren.

Teresa av Ávila: Nyckelbegreppet är Kristus. Det diskuteras vad mystik är. Teresa reagerade liksom Luther mot avarter i kyrkan. Johannesson menar att båda ”demokratiserar mystiken” och ger alla tillträde. Teresa betonar att andlig träning innehåller svårigheter. Alla har kors att famna. Johannesson visar att

Teresa kan hjälpa oss att möta de svåra passagera i vår andliga utveckling.

Johannes av Korset: Nyckelbegreppet är tron. Han skriver att växande i tro är förenat med nattsvarta perioder där Gud rycker undan mattan för en. Johannesson gör en pedagogisk liknelse med IT-supporten, som tar kontroll över datorn. Det rör sig på skärmen utan att man kan göra något, men då sker uppdateringen. Som Luther, menar Johannes att man ska vänta medan det pågår. Vi kan inte själva åstadkomma vår mognad, men Gud ingriper och hjälper. Johannesson menar, inspirerad av Johannes, att om Gud kan föra en människa närmare sig genom mörkret, kan han också göra det med en kyrka.

Sist beskrivs den inre sekulariseringen, som åtföljs av ett växande andligt intresse. Johannesson fokuserar på det paradigmskifte som varit mer genomgripande än reformationen och kallats ”den subjektiva vändningen”, där varje människa är sin egen auktoritet. De kyrkor som inte kan anpassa sig förutspås dö. Störst risk löper de som försöker passa alla, de som talar om kärlek, människovärde och samhällsansvar, men låter det himmelska stå tillbaka. Det upplevs ofta som moraliserande fostringsförsök och passar inte dagens människor.

Två utmaningar skönjs: (1) Att inte möta människor med billig nåd, som varken ställer krav eller leder till efterföljelse, utan uppmuntra till den inre resan; och (2) att undvika ”andlig SPA-verksamhet” och rikta entusiasmen mot Gud, men vara ärlig med att svårigheter möter. Människor måste få se att de behöver nåden, Kristus och tron för att lyckas.

Johannesson tar ut kompassriktningen med hjälp av karmeliterna, som liksom Luther säger att allt är nåd, att man inte kan gå förbi Jesus på vägen till Gud och att vi måste famna korset. Hon är medveten om skillnaderna mellan Luther och de andra och att betoningarna i rättfärdiggörelseläran kan förskjutas något, men landar i att receptiv ekumenik är en framkomlig väg.

Johannesson har i sin kunniga och väl-skrivna bok visat att det i det väsentligaste, mötet med Gud, inte är så stor skillnad mellan kyrkotraditionerna. Hon uttrycker sig både ömsint och sakligt och ger intryck av att ärligt söka en hållbar lösning.

Det finns få invändningar mot en så briljant bok. Möjligen vore tydligare disposition av kapitlen om Thérèse, Teresa och Johannes bra. De har alla en lång, flerdelad inledning innan de når fram till huvudpersonen och den goda tanken blir tydlig först i slutet. Läsaren borde också ha fått uppgift om *Stages of Faith* (1981) där James W. Fowler beskriver sin trosutvecklingsmodell, utan omvägen via Göran Bergstrands *Från naivitet till naivitet* (1990).

Sist i boken föreslås tio teman med frågor att diskutera, ett förnämligt initiativ som underlättar tänkande kring den problematik som synliggjorts i boken. Mot temat om förebilder kan invändas att luthersk tradition är mindre benägen att lyfta fram helgonen. Det vet författaren, men det kunde ha nämnts att *Augsburgska bekkelsen* ger utrymme för det.

Thérèse och Martin är en angelägen bok. Det är stort att erkänna att Svenska kyrkan behöver hjälp med den inre sekulariseringen och det är ekumeniskt storsint att föreslå att hjälpen står att finna i den romersk-katolska kyrkan – för visst kan vi se att det går att få hjälp den vägen. Visst behöver Martin Thérèse.

Katarina Hallquist
Masterstudent, Vinslöv

Francis Jonbäck. Meningslöst lidande.
Stockholm: Dialogos. 2018. 87 s.

Låt det sägas på en gång: Den bästa filosofiboken på svenska om teodicéproblemet, en av de bästa och därtill mest personliga böckerna i genren även internationellt, är Thomas Anderbergs *Guds moral: En essä om lidandets och ondskans problem* (2001). Mätte Francis Jonbäckes aktuella bok i samma ämne